

LA POBRESA I LES INSTITUCIONS ASSISTENCIALS A LA BARCELONA MEDIEVAL

L'HOSPITAL D'EN MARCÚS

Des de la primera meitat del segle XII algunes de les famílies de la ciutat comencen a destacar per damunt de les altres. Eren famílies dels sectors més actius de la societat que, en una època d'augment de la producció agrícola, de les transaccions comercials i del tràfic marítim, van assolir un important poder econòmic i es van unir per objectius comuns davant de l'autoritat, de qui van obtenir concessions favorables. Aquestes famílies van actuar en l'esfera privada i especialment en la vida pública com assessors dels oficials reials i alguns d'ells com a consellers del monarca. Eren coneguts amb el nom de *cives* i *burgenses*, segons si el seu lloc de residència era dins dels murs de la ciutat romana o bé als burgs que s'havien anat formant.

Plànol de la Vilanova de Mar on Bernat Marcús va fundar l'hospital

http://www.ub.edu/contrataedium/bcn_medieval/grup_recerca4_web.swf

Un d'aquests homes fou en Bernat Marcús, ciutadà acabalat, veí del barri de Santa Maria del Mar, que gaudia d'un considerable potencial comercial i financer, amb importants propietats a la ciutat, els castells de Fuxà, de Port i terres a Montjuïc. Va ser conseller de Ramon Berenguer IV i va ser distingit a la cort dels comtes-reis amb el privilegi de ser testimoni en el testament de la reina Peronella.

Les guerres de conquesta i el progrés econòmic i social havien produït en la societat de Barcelona un canvi de mentalitat i una relaxació de costums. Els ciutadans caritatius que creien que la salvació eterna de la seva ànima depenia de fer obres de misericòrdia i que posseïen els mitjans per a fer noves fundacions eclesiàstiques, van preferir afavorir hospitals, leproseries o convents d'ordes mendicants, abans que no pas fer donacions a les esglésies i als ordes tradicionals.

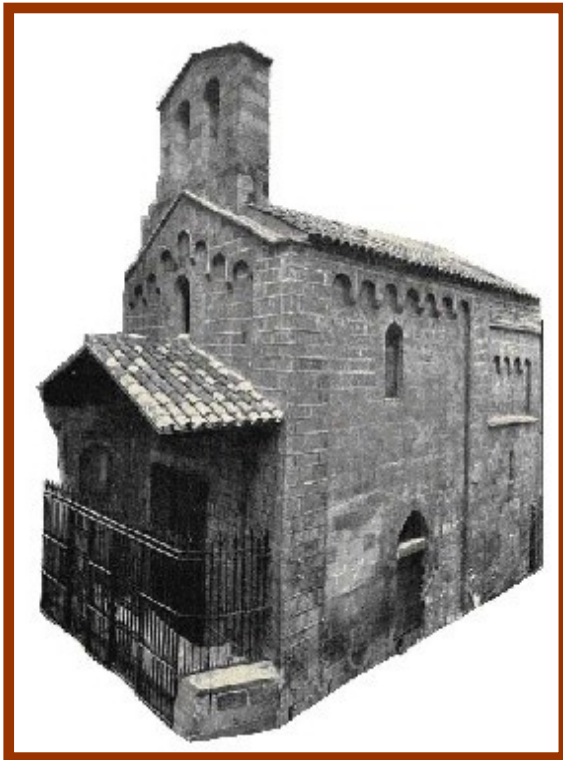
L'any 1148 Ramon Berenguer IV, a causa de la demora en la culminació de la conquesta de Tortosa, es va veure en la necessitat d'obtenir un préstec important i va empenyorar els molins de Barcelona, juntament amb altres drets, per la quantitat de 7.700 sous a un grup de ciutadans, entre els quals figuraven Guillem Ramon de Montcada, Bernat Marcús, Joan Martí Eimeric, Guillem Pons, Bernat Adarró, entre d'altres. Aquests ciutadans barcelonins van exigir que els beneficis de la conquesta es traduïssin en compensacions no tan sols a la Tortosa conquerida sinó també al territori de Barcelona.

A tocar del vell camí de la Bòria i cap a la banda de mar, des del segle XI s'havia anat formant un raval anomenat Vilanova de Mar que creixia amb certa dificultat a causa de les regalies (drets reservats al comte sobirà, tal com molins, banys, camins, sèquies

etc.) Aquests drets degueren ser liquidats a favor dels ciutadans prestadors, la major part dels quals veurem fincats en aquesta Vilanova, que des d'aleshores va créixer amb tota llibertat, tenint com a centre el nou carrer que portarà el nom de Guillem Ramon de Montcada, l'organitzador de la conquesta de Tortosa i del seu finançament.

Bernat Marcús, mogut per la devoció a la Verge Maria, inicià la seva obra benèfica amb la construcció d'un hostel o hospital, establiments que en aquell temps es confonien bastant, per hostatjar pelegrins i acollir pobres i infants abandonats. Estava situat a l'antic camí del Vallès, que conduïa a França, en l'actual confluència dels carrers de Carders i Montcada. L'any 1147 Marcús s'havia fet confirmar pel bisbe de Barcelona Guillem Torroja la donació d'un alou en el lloc on s'havia d'edificar l'hospital. Va dotar la seva fundació amb cases a la ciutat i terres a Montjuïc i va adquirir un camp a tocar de Santa Maria del Mar, destinat a cementiri per als pobres que morien a l'hospital, i on ell mateix volgué ser enterrat.

Sembla que les obres de l'hospital no es van iniciar fins poc abans de la seva mort, l'any 1166, i van ser continuades pels seus hereus segons les seves disposicions testamentàries. També es construí una capella, al costat de l'hospital, dedicada a la Verge Maria, tal com s'acostumava a fer, per vetllar per la salut espiritual dels malalts i pelegrins. Avui dia, de l'hospital només resta dempeus la seva capella, d'estil romànic, amb una estructura que correspon a una església de nau única, coberta amb volta de canó, que tenia un absis, possiblement semicircular, que va ser suprimit al segle XVIII per una testera recta. Va ser restaurada després de la guerra civil 1936-39 i conserva encara la façana i el mur lateral amb

**Capella de l'Hospital de
Bernat Marcús**

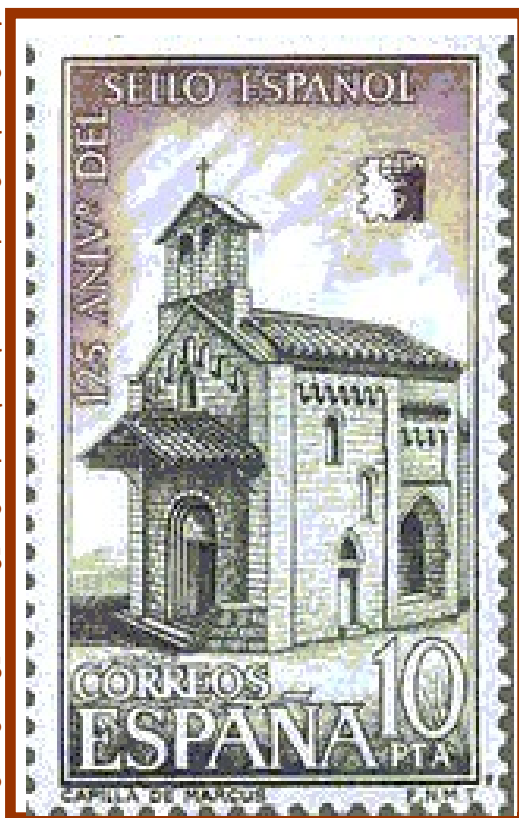
arcuacions de tradició llobardarda i coronada per un campanar d'espadanya de dos ulls.

Són molt poques les notícies del segle XIII que perduren sobre la fundació hospitalària de Bernat Marcús, perquè l'any 1936, en l'incendi de l'arxiu parroquial de Santa Maria del Mar, es va perdre l'obra titulada "*Memoriale Sancte Marie capelle Bernardi Marcuci*", escrita pel rector de la capella mossèn Guillem Bartomeu, l'any 1340, que sortosament havia pogut

ser, en part, publicada per Pi i Arimón l'any 1854.

Els fills de Bernat Marcús acabaren l'obra de l'hospital i la capella, però sembla que els seus descendents se'n van desentendre. En realitat la família s'anà extingint i la institució governada per un rector nomenat pel bisbe amb l'acord dels consellers de la ciutat, va passar èpoques de moltes dificultats econòmiques durant tot el segle XIII. Les rendes que es cobraven dels béns de l'hospital i de la capella annexa no eren suficients pel seu sosteniment i malgrat que el Papa, en butlla datada a Avinyó l'any 1335, concedí indulgències a tots aquells que fessin almoines i procuressin pel al bé de l'hospital, la situació econòmica no es pogué redreçar i el 1338, els administradors es van veure obligats a cedir-lo al Consell de Cent per la quantitat de 100 sous barcelonesos.

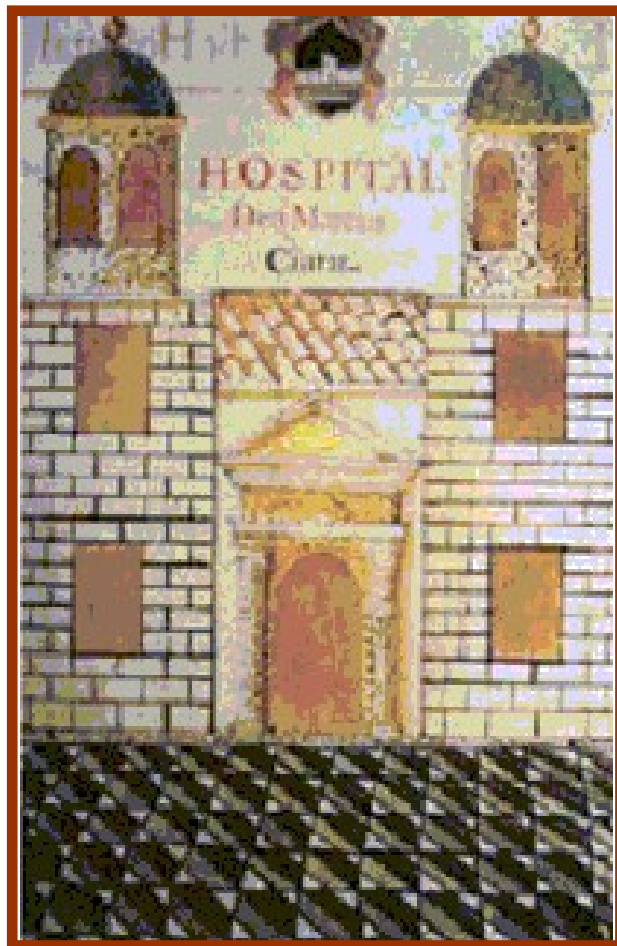
La informació continguda en les visites pastorals realitzades pel bisbe Ponç de Gualba a principis del segle XIV ens permet conèixer parcialment el funcionament de l'hospital. Primerament veiem que estem a l'època que l'hospital encara estava governat per religiosos. El rector administrava les rendes que produïen els béns i els censos propietat de l'hospital. També rebia les contribucions benèfiques que provenien dels testaments o llegats dels difunts de la ciutat. Els acaptadors voltaven diàriament per la ciutat per demanar pa, tret del diumenge que captaven a les portes de les esglésies.

Segons una de les visites pastorals, a l'hospital s'hi acollien 16 malalts i nens expòsits, atesos per 19 persones entre donats, pedisetes, acaptadors i dides. Les dides i pedisetes s'ocupaven dels infants abandonats, anomenats *infants de comú*, que eren atesos en aquest hospital i en altres tres més de la ciutat.

En aquella època era molt corrent que l'estat de necessitat fes que els pares abandonessin els infants acabats de néixer a les portes d'un hospital. Llavors les seves mares s'oferien a criar-los com a dides, a canvi dels emoluments establerts. Els administradors de l'hospital assabentats d'aquests abusos, es van queixar al rei, el qual va determinar que aquells infants fossin retornats a les seves famílies i que es reembossessin els diners derivats del seu didatge.

L'hospital i la capella de Bernat Marcús, com ja hem dit, havia estat construïda en un dels camins més freqüentat de la ciutat, per protegir i hostatjar també viatgers. Per tant no és estrany que fos sovint freqüentat pels correus que entraven i sortien de Barcelona.

L'Hospital d'en Marcús segons el Llibre de Taula de 1674

Amb l'aparició dels registres de Cancelleria, en temps de Jaume I, a partir de 1255, comença a aparèixer en els documents l'ofici de missatger, correu o troter. Hem d'esperar, però, fins el 1339 per a trobar unes disposicions encaminades a reglamentar els correus de la ciutat.

Durant el segle XIV ja trobem la Confraria dels Correus a Cavall i a Peu, sota la advocació de la Verge Maria, ubicada a la capella de Marcús. La vida de la Confraria s'anà esllanguint, fins que, a punt de perdre's, l'any 1417, va ser renovada per Alfons el Magnànim, conferint-li l'organització d'un servei postal amb una legislació social molt avançada que va ser la causa que la Confraria incrementés el nombre de confreres en molt pocs anys.

La capella de Marcús i la Confraria dels Correus van estar des del principi sota l'advocació de la Verge Maria i no és fins a mitjan segle XVIII que la Mare de Déu de la Guia esdevingué patrona dels correus i advocació principal de la capella.

Sabem de l'existència d'una capella dedicada a la Mare de Déu de la Guia a prop del portal Nou, que pogué tenir l'origen en un vot atribuït a Jaume I, que trobant-se en batalla, en greu perill de mort i aïllat del seu exercit, va prometre a la Mare de Déu que si el guiava i el treia d'aquella situació tan difícil, faria edificar una capella sota l'advocació de la Mare de Déu de la Guia. La capella votiva fou edificada, encara que no sapiguem amb precisió quan. Durant el segle XVI la capella pertanyia al patrimoni reial, perquè ens ho confirma una declaració de 1563 que diu: “*Capella regia sita iuxta Portale Novum, dicta la Verge Maria de la Guia*”, la qual cosa confirma el lloc i l'origen reial.

És possible que durant la Guerra de Successió, com que la capella estava situada prop de la muralla i del portal, la Mare de Déu de la Guia fos traslladada a la capella de Marcús. Una notícia de 1706 ja ens revela l'existència de la Confraria dels Correus sota l'advocació de la Mare de Déu de la Guia a la capella de Marcús.

(Aquest treball ha estat publicat al setmanari Catalunya Cristiana de l'Arquebisbat de Barcelona el dia 28 de gener de 2010)

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Reconeixement No Comercial Sense ObraDerivada 3.0 No adaptada de Creative Commons